

Iceland
Liechtenstein
Norway

**Active
citizens fund**

СДРУЖЕНИЕ ЗА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРАКТИКИ
проект “Граждани и експерти за прилагане на
зелените закони“
+359 885989593, sip.bulgaria@gmail.com,
www.zelenizakoni.com

Шоково превключване заради коронавируса и политиките за реагиране на промени в климата

Този анализ на „Зелени закони“ е различен от обичайните, но и ситуацията в момента – в света и в България, също много се различава от обичайната. Подобно на темата за промените в климата и политиките за реагиране на тези промени – тя е трудна поради нейните многобройни и различни по същността си аспекти, сегашната ситуация на световна пандемия с коронавируса ни изправя пред огромни и от различен характер предизвикателства. В тази ситуация, с оглед намаляване на отрицателните последици за хората и икономиката, се вземат спешни решения и се предприемат действия в практически всички сфери на живота, като те са предимно силно ограничителни и до степен на шоково превключване спрямо досегашните условия.

В предишен анализ на „Зелени закони“ във връзка с предложението на Европейската комисия (ЕК) за Европейски закон за климата (ЕЗК) в контекста на Европейската зелена сделка (ЕЗС), препоръкахме „вместо поддържане на статуса „business as usual” в България, много бързо да намерим подходящите за страната начини за „business unusual” (<http://www.zelenizakoni.com/novini/evropeyski-zakon-za-klimata-kakvo-oznachava-za-blgariya-0>). Концепцията „business as usual” е въведена преди 30-тина години в международните документи за политиките и действията за реагиране на промени в климата. Тя идва от климатичните модели, с помощта на които се изследва какви ще са последициите за климата – характеризирани най-общо от средната глобална температура, при различни допускания (сценарии) за икономическо развитие в света. Един от тези сценарии е „business as usual” („бизнес както досега“), при който се запазва настоящия модел на производство и потребление и не се предприемат действия за реагиране на климатичните промени. При други сценарии се въвеждат различни мерки за смекчаване на отрицателните ефекти от, и за адаптиране към вече случващите се климатични промени. При различните сценарии се получават различни резултати за характеристиките на глобалния климат в

Проектът “Граждани и експерти за прилагане на зелените закони,” се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проекта е чрез повишаване на ангажираността на гражданите с околната среда и участието им при формулирането на политики да постигнем балансирано развитие и устойчиво използване на природните ресурси.

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Сдружение за изследователски практики и при никакви обстоятелства не може да се приема, че той отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

бъдеще – например, повишението на глобалната температура без предприемане на мерки би могло да е 5 и повече градуса до края на този век, а с въвеждане на различни мерки би могло да се ограничи до 2 градуса, каквато е и целта, заложена в Парижкото споразумение за климата от 2015 г.

Обстоятелствата в сегашната ситуация на световна пандемия с коронавируса също налагат спешен преход от „business as usual“ към „business unusual“ („необичаен бизнес“), като в случая „business“ включва практически всички сфери на живота ни. Като част от усилията за запазване здравето и живота на хората, на европейско и национално ниво се предприемат действия, при което начинът на производство и потребление рязко се променят, и то радикално. По-долу (1) представяме някои факти за свързани с реагиране на пандемията с коронавируса действия, които се оказват позитив по отношение на климатичните политики; (2) коментираме дали и как в Европейския съюз (ЕС), съответно и в България, шокото превключване към „business unusual“ заради коронавируса би могло да е полезно за осъществяване на мерки от политиките за реагиране на промени в климата.

Факти и предизвикателства

Предприеманите в настоящата ситуация спешни действия почти блокират функционирането по досегашния начин на всички обществено-икономически системи по целия свят. Някои ефекти от тези действия, обаче, се оказват полезни по отношение състоянието на околната среда и в частност - на мерките за реагиране на климатичните промени. Най-общо, заради рязко намалените производство и пътувания – първо в големи райони на Китай, след това в Италия (трета в ЕС и седма в света икономика), а вече и във все повече страни в Европа и по света, намаляват емисиите на парникови газове. По този начин, макар и временно, но и без специални инвестиции, може да се види какъв ще е ефектът на мерки от политиките за реагиране на промени в климата. Освен подобни преки ползи от гледна точка на реагиране на климатичните промени, възможни са и непреки такива: в краткосрочен план - преосмисляне на ценности и приоритети за предприемане на действия, а в средно- и дългосрочен - на целите и приоритетите на политиките в различните социално-икономически сфери. Тези ползи могат да се свържат, например, с повишаване на доверието в експертизата и професионализма на

Проектът “Граждани и експерти за прилагане на зелените закони,” се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проекта е чрез повишаване на ангажираността на гражданите с околната среда и участието им при формулирането на политики да постигнем балансирано развитие и устойчиво използване на природните ресурси.

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Сдружение за изследователски практики и при никакви обстоятелства не може да се приема, че той отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

доказали се в дадена област специалисти, както вече се случва заради пандемията с коронавируса (статия на Иван Кръстев – председател на Борда на Центъра за либерални стратегии и член на Европейския съвет за международни отношения (https://www.dnevnik.bg/analizi/2020/03/20/4043649_sedem_burzi_uroka_ot_krizata_s_koronavirusa/)).

Конкретни факти от последните няколко седмици, когато в много страни се предприемат действия за реагиране на пандемията с коронавируса, които се оказват и позитив по отношение на климатичните политики, са:

1. Данни от спътника Sentinel-5P на европейската програма Copernicus (https://ec.europa.eu/growth/sectors/space/copernicus_bg) показват значителен спад на емисиите на азотен диоксид в Европа в периода от 1 януари 2020 г. до 11 март 2020 г.: видео може да се види тук <https://www.sinoptik.bg/news/spad-na-emisiite-na-azoten-dioksid-zaradi-covid-19-4369> . Този ефект в голяма степен е свързан с извънредното положение, обявено отначало само за северна (и най-развита индустриално), а впоследствие за цялата територия на Италия с цел предотвратяване разпространението на коронавируса. Намалението за северна Италия е приблизително с 10% на седмица, а за района на Милано средните концентрации на азотен диоксид са били около $65 \mu\text{g.m}^{-3}$ през януари, $50 \mu\text{g.m}^{-3}$ през февруари и под $40 \mu\text{g.m}^{-3}$ през първата половина на март (<https://atmosphere.copernicus.eu/air-quality-information-confirms-reduced-activity-levels-due-lockdown-italy>). Припомняме, че азотният диоксид е един от парниковите газове, които се следят по законодателството за реагиране на промени в климата, но той също е и замърсител на въздуха, регулиран по законодателството за чистотата на атмосферния въздух.

2. “В момента цената на петрола е стигнала почти до дъното, газът е евтин, а цените на въглеродните емисии също са спаднали рязко, от €25-30 до €15.” - Юлиан Попов, бивш служебен екоминистър и политически съветник на Европейската климатична фондация (<https://www.facebook.com/julian.popov.90/posts/10157607568503371>). Тези намалени цени вероятно в краткосрочен план (няколко седмици-месеци) няма да се отразят върху цените на горивата и *Проектът “Граждани и експерти за прилагане на зелените закони,” се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проекта е чрез повишаване на ангажираността на гражданите с околната среда и участието им при формулирането на политики да постигнем балансирано развитие и устойчиво използване на природните ресурси.*

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Сдружение за изследователски практики и при никакви обстоятелства не може да се приема, че той отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

енергията, но сега е точният момент да се планират действията, които да се случат в средносрочен план (4-5-6 месеца) съобразно развитието и на общата икономическа ситуация в България, ЕС и в международен план.

3. В контекста на мерките за безопасност заради коронавируса от няколко седмици Европейският парламент (ЕП), който от доста години провежда сесии си в Страсбург и Брюксел (т.е., има дублиране на сгради/инфраструктура, а немалко средства се харчат за пътувания и командировки на депутатите и сътрудниците им), работи само в Брюксел. В допълнение, срещите на ресорни министри и на лидерите на страните-членки се провеждат чрез конферентна връзка, а не на живо в Брюксел или друго място в ЕС. За няколко месеца в такъв режим на работа на европейските институции поради намаления брой пътувания и свързаните с тях хотелско-ресторантьорски услуги ще се спестят немалко финансови средства, както и емисии на парникови газове. Непряк положителен резултат от конферентния начин на провеждане на срещите би могло да бъде по-лесното изглаждане на различията между страните-членки в сегашния момент на големи изпитания за всички. Това предстои да се потвърди на предстоящата утре, 26.03., среща на лидерите на страните-членки за новия бюджет на ЕС за периода 2021-2027 г. - Многогодишна финансова рамка (МФР). Според Илхан Кючюк, евродепутат от ДПС/"Обнови Европа": "Ако ние с общи усилия не успеем да наложим достатъчно средства както за нови политики, така и да запазим ефекта от стари политики, но и да бъдем предвидливи и да заложим съответните финансови инструменти и средства за бъдещи кризисни ситуации, ЕС пак ще бъде неподготвен да се справя със следващите предизвикателства" (https://www.dnevnik.bg/evropa/2020/02/12/4028347_evroparlamentut_e_gotov_za_bitka_za_po-goliam/).

Подобно на предизвикателствата за осъществяване на политики за реагиране на промени в климата, тези в сегашната ситуация на пандемия с коронавируса са многобройни и разнообразни, а най-общо те са свързани с липса на нагласа за необходимостта от, и възможно най-точна оценка на рисковете във всеки конкретен случай, но в контекста на глобализиран взаимосвързан свят. Полезни в това отношение ориентирите могат да се намерят, например, в годишните доклади за глобалните рискове на Световния икономически форум. В доклада за 2020 година най-високо в класификацията на рисковете по

Проектът "Граждани и експерти за прилагане на зелените закони," се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проекта е чрез повишаване на ангажираността на гражданите с околната среда и участието им при формулирането на политики да постигнем балансирано развитие и устойчиво използване на природните ресурси.

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Сдружение за изследователски практики и при никакви обстоятелства не може да се приема, че той отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Iceland
Liechtenstein
Norway

**Active
citizens fund**

СДРУЖЕНИЕ ЗА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРАКТИКИ
проект “Граждани и експерти за прилагане на
зелените закони“
+359 885989593, sip.bulgaria@gmail.com,
www.zelenizakoni.com

вероятност на случването им са тези от екстремни прояви на времето, следвани от рисковете за провал на действията за реагиране на климатичните промени, а рисковете от инфекциозни заболявания са извън топ 10. В класификацията на рисковете по въздействието им, обаче, тези от провал на действията за реагиране на климатичните промени са с най-голям потенциал, а рисковете от инфекциозни заболявания (каквито са и тези свързани с коронавируса) са на десето място (http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf - фигура II на стр. 3).

Какво може да се очаква

В ситуация на извънредно положение в много страни по целия свят е невъзможно да се правят прогнози. Обобщение за това какво може да се очаква в бъдеще дава Сара Фаулър от независимата фирма за геополитически анализи и консултации Оксфорд Аналитика (<http://www.oxan.com>): „когато и да излезем от тази криза, икономиката ни няма да бъде същата - ще има да плащаме огромен дълг; навиците и приоритетите ни ще са различни. Тази идея за работа от къщи ще стане много по-приемлива. Също така не трябва да забравяме усилията, свързани с борбата с климатичните промени. Ако докажем, че можем без пътувания през следващите няколко месеца, след това цената [на пътуванията] ще скочи - просто защото хората и фирмите могат и без пътувания, следователно без толкова много въглеродни емисии. В същото време ще видим нов бум на дигиталните технологии, след като [разбрахме колко] много неща могат да се случат онлайн. Или казано по друг начин - в по-дългосрочен план ще видим по-малко разходи за транспортна инфраструктура и повече - за дигитална“ (<https://www.bnr.bg/horizont/post/101244437/ima-li-vaksina-sreshtu-recesiata>).

В по-конкретен план, във връзка с кризата заради пандемията с коронавируса ЕК разреши промени в сега действащите Оперативни програми (ОП) на страните-членки с оглед пренасочване на средства от тези програми за действия за реагиране на кризисната/извънредна ситуация. Много е вероятно да се отложи приемането на МФР на ЕС, бюджетът на Съюза за 2021 г. да остане като този за 2020 г. и временно да се замрази работата по подготовка на новите ОП. При възобновяване на тази работа определено ще се променят приоритетите както на европейските, така и националните бюджети,

Проектът “Граждани и експерти за прилагане на зелените закони, се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проекта е чрез повишаване на ангажираността на гражданите с околната среда и участието им при формулирането на политики да постигнем балансирано развитие и устойчиво използване на природните ресурси.

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Сдружение за изследователски практики и при никакви обстоятелства не може да се приема, че той отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Iceland
Liechtenstein
Norway

**Active
citizens fund**

СДРУЖЕНИЕ ЗА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРАКТИКИ
проект "Граждани и експерти за прилагане на
зелените закони"
+359 885989593, sip.bulgaria@gmail.com,
www.zelenizakoni.com

програми, правилата за получаване на финансиране. Добре ще е, обаче, при тези промени да се има предвид, че *"Трябва нов начин на мислене за решаване на проблемите, които сме създали поради остарял начин на мислене"* (Алберт Айнщайн). Подобно на трудностите при разбиране и възприемане на политиките за реагиране на климатичните промени, най-трудна ще е промяната в нагласите и поведението в ежедневието на всички - осъзнаването, че опасността е реална и то преди да сме пряко и силно потърпевши от кризата. От друга страна, факторът време – бързина на реакцията и промени както на индивидуално, така и на общностно ниво, е от съществена важност. Колкото по-бързо успеем да създадем добра организация за реагиране на сегашната криза, толкова по-подготвени ще бъдем за следващи, които може изобщо да не дават възможност за човешки контрол – например, от природни бедствия, включително от все по-чести и интензивни екстремни прояви на времето поради промени в климата. Като имаме предвид, че пандемии имат едно голямо предимство - за разлика от природните бедствия при пандемии се запазва инфраструктурата, то ако сегашната кризисна ситуация е „жълт картон“ към човечеството, нека я използваме максимално като възможност да сме по-подготвени за „червен(и) картон(и)“!

Проектът "Граждани и експерти за прилагане на зелените закони," се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проекта е чрез повишаване на ангажираността на гражданите с околната среда и участието им при формулирането на политики да постигнем балансирано развитие и устойчиво използване на природните ресурси.

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Сдружение за изследователски практики и при никакви обстоятелства не може да се приема, че той отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.